

УДК 378.016:02(09)(477)

І. Черняк

ВНЕСОК О.С. СОКАЛЬСЬКОГО У РОЗБУДОВУ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ КУЛЬТУРИ ТА МИСТЕЦТВА (1953-1964 рр.)

У статті розкрито діяльність О. Сокальського з розбудови освітянських закладів, в яких здійснювалася підготовка кадрів для установ культури та мистецтва.

Ключові слова: організатор, педагог, музична школа, технікум, училище культури, підготовка кадрів, фахівець, клуби, бібліотеки.

И. Черняк

ВКЛАД А.С. СОКАЛЬСКОГО В РАЗВИТИЕ УЧЕБНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ КУЛЬТУРЫ И ИСКУССТВА (1953-1964 гг.)

В статье раскрыта деятельность А. Сокальского по развитию учебных заведений, в которых осуществлялась подготовка кадров для учреждений культуры и искусства.

Ключевые слова: организатор, педагог, музыкальная школа, техникум, училище культуры, подготовка кадров, специалист, клубы, библиотеки.

Irina Chernyak

A.S. SOKALSKY'S IMPACT IN THE DEVELOPMENT OF EDUCATIONAL INSTITUTES OF CULTURE AND ARTS (1953-1964)

In the article the author writes about the activities of A. Sokalsky on the development of educational establishments where personnel training for cultural institutions and the arts were carried out.

Keywords: organizer, teacher, music school, college, school of culture, personnel training, specialist, clubs and libraries.

У плеяді науковців, педагогів, організаторів культурно-мистецької освіти чільне місце посідає Олексій Степанович Сокальський (1918-1991 рр.), який усередині ХХ ст. чимало зусиль доклав у розвиток галузі в цілому та її навчальних закладів, зокрема.

До останнього часу ця визначна постать залишалася поза увагою дослідників. У попередніх публікаціях авторів даної статті зроблено першу спробу розкрити життєвий і творчий шлях О. Сокальського, його внесок у розвиток вітчизняного бібліотекознавства, заслуги у відкритті Київського державного інституту культури, організаторський і науково-педагогічний талант на посаді ректора [1; 2; 15].

Мета статті – розкрити діяльність О. Сокальського на посаді начальника управління навчальних закладів Міністерства культури УРСР з 1953 по 1964 рр.

Відповідно до мети, було сформульовано такі завдання:

- розкрити організаційні заходи з реорганізації навчальних закладів культури;
- показати внесок О. Сокальського у підготовку організаторів клубної роботи;
- окреслити завдання, поставленні О. Сокальським, до заочної форми навчання;
- проаналізувати діяльність О. Сокальського та його колег з підготовки навчальних посібників та підручників;

– розкрити діяльність начальника відділу навчальних закладів Міністерства культури УРСР з підготовки мистецьких кадрів.

До призначення Олексія Степановича начальником відділу навчальних закладів Міністерства культури УРСР у післявоєнний період (жовтень 1945 – серпень 1949 рр.), він працював заступником директора з навчальної роботи Кам'янець-Подільського культосвітнього училища, з 1949 р. – в комітеті у справах культосвітніх закладів при Раді Міністрів УРСР на посадах інспектора, старшого інспектора, начальника відділу [16].

Перебуваючи на різних посадах, О. Сокальському завжди були притаманні високий професіоналізм, відповідальність, він добре знав стан справ у підпорядкованих навчальних закладах, підтримував і пропагував кращий досвід, одночасно допомагав у вирішенні проблем, дбав про подальший розвиток закладів культури та мистецтва.

Розуміючи, що культурно-мистецьке життя країни, робота театрів, клубів, бібліотек, музеїв значною мірою залежить від фахового рівня працівників, він всіляко підтримував підвищення їхнього освітнього та професійного рівня, сприяв відкриттю культосвітніх технікумів, училищ, музичних, художніх, театральних шкіл, налагоджував організацію якісного навчального процесу.

У досліджуваний період ряд бібліотечних шкіл реорганізуються в технікуми з підготовки культосвітніх працівників, в яких поряд із бібліотечними фахівцями здійснювалася підготовка організаторів клубної роботи. Відкриваються технікуми в містах Снятині Івано-Франківської обл. (нині – Калуський коледж культури і мистецтв) [17], Каневі Черкаської обл. [18], Миколаєві (нині – Миколаївський коледж культури і мистецтв) [19], Терєбовлі Тернопільської обл. (нині – Терєбовлянське вище училище культури) [20] та ін. З 1960/61 навчального року відбувається реорганізація технікумів у культосвітні училища, збільшується термін навчання з двох до чотирьох років. Збільшення терміну навчання зумовлює розробку нових навчальних планів, розширення та запровадження навчальних дисциплін, укрупнення предметно-циклових комісій.

Обґрунтування необхідності збільшення терміну навчання, проведення організаційних заходів з реорганізації навчальних закладів культури О. Сокальський доводить у виступах на нарадах та на сторінках фахової періодики [5; 11]. Особливу увагу приділяє підготовці завклубами, наголошує, що за роки навчання учні клубних відділів значно розширяють межі своєї кваліфікації, зможуть отримати фах організатора-методиста культурно-освітньої роботи та керівника самодіяльного колективу (драматичного, хореографічного, музичного, хорового тощо) [3; 6].

Він упевнений, що якість підготовки клубних працівників залежить від двох складових: здібності учня і таланта педагога. Тому ставить питання про відбір талановитої молоді на спеціальність, вважає, що майбутній завідувач клубу повинен уміти грати на музичному інструменті, бути артистичним, а найголовніше – мати організаторські здібності [6; 12]. Різко критикує ті училища, де керівництво не дбає про відбір на навчання талановитої молоді, підходить до набору непрофесійно [10].

Відповідні вимоги О. Сокальський висуває до викладачів, від яких залежить рівень навчального процесу. Недопустимим вважає використання застарілої методики викладання, формального ставлення до своїх обов'язків, вказує на «лібералізм в оцінці знань студентів», як факт наводить приклад того, що «значна частина» випускників технікумів, які одержали дипломи з відзнакою, на вступних екзаменах до Харківського бібліотечного інституту отримали незадовільні оцінки [12, 14].

О. Сокальський всіляко підтримував тих, хто підвищував свою педагогічну майстерність, наполягав на здобутті вищої освіти викладачами технікумів та училищ [4].

Запровадження заочної форми навчання (1948 р.) давало змогу клубним, бібліотечним працівникам, без відриву від виробництва, отримати вищу або середню спеціальну освіту. Необхідність її отримання підтверджує такими показниками «1954 р. тільки серед завідуючих сільськими клубами 10 460 осіб не мали не те що спеціальної, а навіть середньої освіти. А з середньо-спеціальною освітою в сільських клубах працювало 975 осіб, або 6% до загальної кількості завідуючих сільськими

клубами» [10, 13], і тут же наполягає «...провести широку роз'яснювальну роботу серед працівників культурно-освітніх закладів, які не мають спеціальної освіти, про вступ до технікумів культури» [там само]. Чітко ставить завдання: підбирати висококваліфікованих викладачів, підвищувати вимоги до лекцій, які слід читати зрозуміло, на високому науковому рівні, з використанням наочності, організувати міжсесійні консультації, відповідально ставитися до рецензування контрольних робіт, але найголовнішим завданням він вважає «першочергове забезпечення заочників літературою» [9, 14], з цією метою всіляко долучає викладачів до розробки навчальних посібників і підручників.

Навчаючись в аспірантурі Московського державного інституту культури з 1951 по 1954 рр. без відриву від виробництва, Олексій Степанович досліджує тему, пов'язану з організацією бібліотечних фондів і каталогів, відповідно в статтях бібліотечнознавчого змісту 50-х – початку 60-х рр. ХХ ст. висвітлює цю проблему [8, 13]. Автор розробив відповідний навчальний курс, якому відводив значне місце у підготовці кваліфікованих бібліотечних працівників, визначивши його як «теоретичний» і водночас «прикладний, практичний» [13, 36]. Готує та видає навчальну літературу, зокрема, 1951 р. – навчальний посібник для культосвітніх училищ «Організація бібліотечних фондів і каталогів» (обсягом 4,5 друкованих аркушів). У наступні роки він готує друге видання цього посібника, значно розширюючи його зміст до 17, 25 друкованих аркушів, з 1955 по 1957 рр. виходить його чотири випуски, які призначені для студентів заочної форми навчання.

У співавторстві з В. Туровим 1958 р. було видано навчальний посібник «Організація бібліотечних фондів і каталогів» (14,5 друкованих аркушів), а через рік «Організація алфавітного і систематичного каталогу в масових бібліотеках» (3,5 друкованих аркушів).

1959 р. виходить навчальний посібник Г. Карпова та М. Синцова «Клубное дело». На той час це було дуже потрібне навчальне видання. Високо оцінюючи другу і третю частини посібника, в яких йшлося про методику клубної справи та організацію діяльності клубних установ, Сокальський підкреслює

його практичне значення для клубних працівників у підвищенні їхніх знань та фахової кваліфікації. Усвідомлюючи потребу в даному навчальному посібнику, Олексій Степанович 1960 р. здійснює його переклад на українську мову. Цього само року перекладає українською мовою другий том педагогічних творів Н. Крупської, які входили до обов'язкового вивчення студентами вишів та училищ.

Вирішуючи питання організації навчального процесу в училищах культури, О. Сокальський дбає і про підняття рівня мистецької освіти, зокрема підготовку кадрів для вищих, середніх музичних шкіл, театральних училищ та художніх шкіл.

1959 р. в Україні підготовка мистецьких кадрів здійснювалася в 10 вищих навчальних закладах, 57 училищах та технікумах, 6 середніх та 277 неповних середніх школах, саме тут здобували освіту 83 тисячі майбутніх акторів, режисерів, музикантів, співаків, диригентів, хореографів, мистецтвознавців, художників. Цього ж року, за сприянням Олексія Степановича, були відкриті музичні училища в містах Луцьку, Хмельницькому, Миколаєві, 19 дитячих і 13 вечірніх музичних шкіл та 5 художніх шкіл [5], а всього в країні діяло 279 музичних шкіл, в яких навчалася 68 тисяч дітей.

Керівник навчальних закладів вважав, що в кожному районному центрі повинна діяти музична школа, а в селах – працювати їхні філії [9]. Він під особистим контролем тримає відкриття музичних шкіл у Донецькій, Дніпропетровській, Львівській обл. Проте проблемним залишалося питання кадрового забезпечення музичних шкіл. У зв'язку з цим з 1958 н. р. в Київській, Львівській, Одеській та Харківській консерваторіях відкриваються музично-педагогічні факультети, на яких здійснюється підготовка викладачів музики і співу як для музичних, так і для загальноосвітніх шкіл [14].

Збільшення кількості учнівської та студентської молоді у консерваторіях, училищах культури відбулося завдяки відкриттю у навчальних закладах вечірньої та заочної форм навчання. Без уваги з боку О. Сокальського не залишилися і театральні училища. У 1961/62 н. р. в Одеському та Дніпропетровському театральному училищах відкрились акторські відділи, створювалися театральні студії при провідних театрах [14].

У галузі образотворчого мистецтва кроком уперед було відкриття сітки дитячих художніх чотирирічних шкіл, кількість яких щороку зростала: якщо 1954 р. в Україні їх діяло 6, то до 1960 р. їхня кількість зросла втричі та становила 18 шкіл [14]. По закінченні художніх шкіл, найбільш талановита молодь могла продовжити навчання у художніх училищах та інститутах.

З 1958 р. розпочинається підготовка художників-педагогів, а через рік – мистецтвознавців при Київському державному художньому інституті. Підготовка молодих художників значно сприяла піднесенню українського образотворчого мистецтва.

Приділяючи увагу організації навчального процесу в навчальних закладах культури і мистецтва, О. Сокальський закликає звернути належну увагу вихованню майбутніх спеціалістів. Він переконаний, що формування етичних норм, підняття культурного рівня студентів мусить бути обов'язковим для педагога, що викладає в середньо-спеціальному або вищому навчальному закладі [10].

О. Сокальський наполягав на розширенні проблематики науково-дослідної роботи в мистецьких вишах, на його думку, удосконалення цього напрямку роботи дозволить підняти імідж кафедр як наукових осередків, сприятиме кращій теоретичній і практичній підготовці майбутніх митців. Аналізуючи наукові здобутки професорсько-викладацького складу консерваторій, він наголошує на розгортанні дослідження тем, пов'язаних з історією та теорією українського мистецтвознавства, теорією вокального мистецтва, методикою викладання спеціальних предметів [7].

Отже, за період перебування на посаді начальника управління навчальних закладів Міністерства культури УРСР, О. Сокальський сприяв вирішенню багатьох питань у галузі культури і мистецтва, зокрема відкриттю технікумів та училищ культури, музичних і художніх шкіл, удосконаленню навчального та виховного процесів, організації науково-дослідної роботи у закладах освіти.

Використана література

1. Новальська Т.В. Вчений, організатор, педагог / Т.В. Новальська // Бібліотечна планета. – 2009. – № 4. – С. 30-32.
2. Новальська Т.В. Сокальський О.С. – перший ректор КДІК / Т.В. Новальська // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2010. – № 1. – С. 35-41.
3. Сокальський О.С. Вирощувати кваліфіковані кадри / О.С. Сокальський // Радянська культура. – 1958. – 4 грудня. – С. 2.
4. Сокальський О.С. Вище рівень заочної освіти / О.С. Сокальський // Радянська культура. – 1958. – 28 травня. – С. 1.
5. Сокальський О.С. В новому навчальному році / О.С. Сокальський // Радянська культура. – 1959. – 30 серпня. – С. 1.
6. Сокальський О.С. Клубну справу – талановитим рукам / О.С. Сокальський // Радянська культура. – 1962. – 26 квітня. – С. 1.
7. Сокальський О.С. Науково-дослідну роботу – на вищу ступінь / О.С. Сокальський // Радянська культура. – 1959. – 19 березня. – С. 2.
8. Сокальський О.С. Основа роботи бібліотеки. До питання про організацію й розстановку книжкового фонду / О.С. Сокальський // Соц. Культура. – 1964. – № 2. – С. 29-30.
9. Сокальський О.С. Поліпшити музичне виховання дітей / О.С. Сокальський // Радянська культура. – 1957. – 21 липня. – С. 3.
10. Сокальський О.С. Поліпшувати заочне навчання / О.С. Сокальський // Соціальна культура. – 1956. – № 1. – С. 13-14.
11. Сокальський О.С. Рік роботи по-новому / О.С. Сокальський // Радянська культура. – 1960. – 10 липня. – С. 1.
12. Сокальський О.С. Сільським закладам культури – кваліфіковані кадри / О.С. Сокальський // Соціальна культура. – 1958. – № 5. – С. 13-14.
13. Сокальський О.С. Фахові дисципліни – основа навчання. Про деякі питання викладання курсу «Організація бібліотечних фондів і каталогів» у культосвітніх училищах / О.С. Сокальський // Соціальна культура. – 1962. – № 7. – С.36-37.

14. Сокальський О.С. Школа талантів / О.С. Сокальський // Радянська культура. – 1962. – 13 верес. – С. 2.
15. Черняк І.В. Наукова і педагогічна діяльність Олексія Степановича Сокальського у Київському державному інституті культури ім. О. Корнійчука (1968-1973 рр.) / І.В. Черняк // Наукові праці національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2013. – Вип. № 37. – С. 692-198.
16. Державний архів м. Києва ф.Р-1516. Київський державний інститут культури імені О.Є. Корнійчука. Міністерство культури УРСР. оп.1, спр.517, арк. 3, 4, 5.

References

1. Novalska, T. V. (2009). A scientist, a manager, a teacher. *Bibliotechna planeta*, 4, 30–32 [in Ukrainian].
2. Novalska, T. V. (2010). Sokalskyi O. S. is the first president of KSIC. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 1, 35–41 [in Ukrainian].
3. Sokalskyi, O. S. (1958). To grow of the qualified staff. *Radianska kultura*, 4 December, 2 [in Ukrainian].
4. Sokalskyi, O. S. (1958). High level of correspondence education. *Radianska kultura*, 28 May, 1 [in Ukrainian].
5. Sokalskyi, O. S. (1959). New studying year. *Radianska kultura*, 30 August, 1 [in Ukrainian].
6. Sokalskyi, O. S. (1962). Club biasness to the talented hands. *Radianska kultura*, 26 April, 1 [in Ukrainian].
7. Sokalskyi, O. S. (1959). Scientific research works of the highest level. *Radianska kultura*, 19 March, 2 [in Ukrainian].
8. Sokalskyi, O. S. (1964). The base of librarian work. Regarding to the issue of the organisation of the books funds. *Sots. Kultura*, 2, 29–30 [in Ukrainian].
9. Sokalskyi, O. S. (1957). To improve the children music performing. *Radianska kultura*, 21 July, 3 [in Ukrainian].
10. Sokalskyi, O. S. (1956). To improve the correspondence studding. *Sotsialna kultura*, 1, 13–14 [in Ukrainian].
11. Sokalskyi, O. S. (1960). An year of the work in a new way. *Radianska kultura*, 10 July, 1 [in Ukrainian].
12. Sokalskyi, O. S. (1958). For the village culture places – the qualified staff. *Sotsialna kultura*, 5, 13–14 [in Ukrainian].
13. Sokalskyi, O. S. (1962). The profile subjects as a base of studding. About some issues of lecturing of courses “The organisation of the librarian funds and catalogues” in cultural colleges. *Sotsialna kultura*, 7, 36–37 [in Ukrainian].
14. Sokalskyi, O. S. (1962). School of talents. *Radianska kultura*, 13 September, 2 [in Ukrainian].
15. Cherniak, I. V. (2013). Scientific and pedagogical activity of Oleksii Stepanovych Sokalsky in Kyiv State institute of culture after O. Korniiichuk (1968–1973). *Naukovi pratsi natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho*, 37, 692–198 [in Ukrainian].
16. State archive c. Kyiv f.R-1516. Kyiv State Institute of Culture after O. I. Korniiichuk. Ministry of Culture of URSR. op.1, c.517, ark. 3, 4, 5 [in Ukrainian].